

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΘΕΜΑΤΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ 2021

ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΗ

ΘΕΜΑ Α1

α. Τον Ιούλιο του 1914 ιδρύθηκε στη Θεσσαλονίκη *Οργανισμός*, με σκοπό την άμεση περίθαλψη και στη συνέχεια την εγκατάσταση των προσφύγων σε εγκαταλελειμμένα τουρκικά και βουλγαρικά χωριά της Κεντρικής και Ανατολικής Μακεδονίας. Παρεχόταν συσσίτιο, προσωρινή στέγη και ιατρική περίθαλψη, μέχρι οι πρόσφυγες να βρουν εργασία ή να αποκτήσουν γεωργικό κλήρο.

β. Το Νοέμβριο του 1919 υπογράφηκε η *συνθήκη του Νείγυ*, που προέβλεπε την παραχώρηση της *Δυτικής Θράκης* από τη Βουλγαρία στην Ελλάδα. Στη συνθήκη ήταν *συνημμένο* το «*Σύμφωνο περί αμοιβαίας μεταναστεύσεως μεταξύ Ελλάδος και Βουλγαρίας*». Με βάση αυτό, αναχώρησαν από την Ελλάδα περίπου 50.000 Βούλγαροι και από τη Βουλγαρία περίπου 30.000 Έλληνες (περίπου 20.000 ακόμη Έλληνες είχαν μεταναστεύσει πριν από την υπογραφή της συνθήκης).

γ. Η *Συνθήκη των Σεβρών* (10 Αυγούστου 1920) αποτέλεσε τη μεγαλύτερη διπλωματική επιτυχία της Ελλάδας και δικαίωσε την *τολμηρή πολιτική του Βενιζέλου*. Η μικρή Ελλάδα των παραμονών των *Βαλκανικών πολέμων* γίνεται με την υπογραφή της Συνθήκης «*η Ελλάδα των δύο Ηπείρων και των πέντε Θαλασσών*». Μεταξύ άλλων όριζε ότι η *περιοχή της Σμύρνης* θα βρισκόταν υπό ελληνική διοίκηση και κατοχή για *πέντε χρόνια*. Ύστερα από την περίοδο αυτή θα μπορούσαν *οι κάτοικοι* με δημοψήφισμα να αποφασίσουν την προσάρτηση της περιοχής στην Ελλάδα.

ΘΕΜΑ Α2

α. Σ σελ. 20

β. Σ σελ. 60

γ. Σ σελ. 65

δ. Α σελ.65

ε. Α σελ. 105

Θέμα Β1

Το Νοέμβριο του 1920 η φιλοσυμμαχική κυβέρνηση του Βενιζέλου έχασε τις εκλογές και την εξουσία ανέλαβαν τα φιλοβασιλικά κόμματα που έσπευσαν να επαναφέρουν τον ανεπιθύμητο στους Συμμάχους βασιλιά Κωνσταντίνο. Οι Σύμμαχοι, σε αντίποινα, έσπευσαν να αποσύρουν την κάλυψη του χαρτονομίσματος και έτσι, ένα σημαντικό τμήμα της νομισματικής κυκλοφορίας βρέθηκε χωρίς αντίκρυσμα. Επιπλέον, από το 1918 και μετά, ο κρατικός ισολογισμός έκλεινε με παθητικό, ενώ ταυτόχρονα η παρουσία στη Μικρά Ασία εξελίχθηκε σε σκληρό και δαπανηρό πόλεμο. Το Μάρτιο του 1922 τα δημοσιονομικά δεδομένα έφτασαν σε πλήρες αδιέξοδο, το οποίο αντιμετωπίστηκε με έναν απρόσμενο τρόπο. Λίγους μήνες πριν από την κατάρρευση του Ελληνικού Μετώπου στη Μικρά Ασία, η Κυβέρνηση προέβει σε ένα πρωτότυπο εσωτερικό αναγκαστικό δάνειο, με διχοτόμηση του χαρτονομίσματος. Το αριστερό τμήμα εξακολουθούσε να κυκλοφορεί στο 50% της αναγραφόμενης αξίας, ενώ το δεξιό ανταλλάχθηκε με ομολογίες του Δημοσίου. Η επιχείρηση στέφθηκε από επιτυχία, το κράτος απέκτησε 1.200.000.000 δραχμές και το πείραμα επαναλήφθηκε το 1926. Φυσικά, ο νομισματικός αυτός ελιγμός δεν στάθηκε ικανός να προλάβει τη Μικρασιατική καταστροφή και τις βαρύτατες συνέπειές της.

Θέμα Β2

α. Οι διαφορές του αγροτικού προβλήματος στην Ελλάδα, σε σχέση με γειτονικές ή άλλες ευρωπαϊκές χώρες, οφείλονταν στις ιστορικές ιδιομορφίες της ελληνικής ανάπτυξης. Το ίδιο ισχύει και για το εργατικό κίνημα. Στο τέλος του 19ου αιώνα συναντάμε στην Ελλάδα σοσιαλιστικές ομάδες και εργατικές ομαδοποιήσεις. Η πολιτική και κοινωνική τους επιρροή ήταν σαφώς μικρότερη από εκείνη που άσκησαν αντίστοιχα κινήματα σε βιομηχανικές χώρες της Δύσης αλλά και σε βαλκανικές (π.χ. Βουλγαρία). Η απουσία μεγάλων σύγχρονων βιομηχανικών μονάδων οδήγησε σ' αυτήν την καθυστέρηση από κοινού με άλλους παράγοντες. Στα μεγάλα δημόσια έργα της περιόδου, σημαντικό ποσοστό του εργατικού δυναμικού προερχόταν από το εξωτερικό (στη διάνοιξη της διώρυγας της Κορίνθου εργάστηκαν πολλοί Ιταλοί) ή ήταν πρόσκαιρης, βραχύχρονης απασχόλησης. Πιο σταθερό εργατικό δυναμικό δούλεψε στις μεταλλευτικές επιχειρήσεις, όπου και εκδηλώθηκαν οι πρώτες καθαρά εργατικές εξεγέρσεις (Λαύριο, 1896). Στον ιδεολογικό τομέα η επικράτηση της Μεγάλης Ιδέας εμπόδιζε την ανάπτυξη και διάδοση ιδεολογιών με κοινωνικό και ταξικό περιεχόμενο.

Η κατάσταση αυτή κράτησε ως το τέλος των Βαλκανικών πολέμων. Η ενσωμάτωση της Θεσσαλονίκης στην Ελλάδα, μιας πόλης με σημαντικό -για τα μέτρα της περιοχής- βιομηχανικό υπόβαθρο και με κοσμοπολίτικο χαρακτήρα, αποτέλεσε σημείο αναφοράς για το εργατικό κίνημα. Η μεγάλη πολυεθνική εργατική οργάνωση της πόλης, η Φεντερασιόν, με πρωτεργάτες σοσιαλιστές από την ανοιχτή σε νέες ιδέες εβραϊκή κοινότητα της πόλης, αποτέλεσε σημαντικό δίαυλο για τη διάδοση σοσιαλιστικής και εργατικής ιδεολογίας στη χώρα.

Θέμα Β2

β. Στη διάρκεια του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, οι πιέσεις που δέχτηκε η ελληνική κοινωνία, η εμπλοκή της σε διεθνείς υποθέσεις και ο αντίκτυπος της ρωσικής επανάστασης οδήγησαν το εργατικό και το σοσιαλιστικό κίνημα σε ταχύτατη ωρίμανση. Προς το τέλος του πολέμου ιδρύθηκε η Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος (ΓΣΕΕ) που συμπεριέλαβε κλαδικά και τοπικά σωματεία, και το Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα της Ελλάδος (ΣΕΚΕ), που λίγο αργότερα προσχώρησε στην Τρίτη Κομμουνιστική Διεθνή και μετονομάστηκε σε Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος.

Θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί και το χωρίο: Οι υψηλοί δείκτες ανεργίας και οι άθλιες συνθήκες εργασίας και διαβίωσης των εργατών οδήγησαν σε έντονη πολιτικοποίησή τους, κατά τη δεύτερη δεκαετία του 20ού αιώνα. Οι συνθήκες έδιναν την εντύπωση ότι οι πλούσιοι γίνονταν πλουσιότεροι και οι φτωχοί φτωχότεροι. Το 1918 ιδρύθηκε το Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα Ελλάδος (Σ.Ε.Κ.Ε.) από συνέδριο σοσιαλιστών.

ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΘΕΜΑ Γ1

α. Η Συνθήκη της Λοζάνης ήταν καταλυτική για την ανταλλαγή των πληθυσμών Ελλάδος και Τουρκίας. Γνωρίζουμε ότι «Στις 24 Ιουλίου 1923 υπογράφηκε η Συνθήκη ειρήνης της Λοζάνης. Έξι μήνες πριν, στις 30 Ιανουαρίου 1923, είχε υπογραφεί η ελληνοτουρκική Σύμβαση, η οποία ρύθμιζε την ανταλλαγή των πληθυσμών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Προβλεπόταν η υποχρεωτική ανταλλαγή μεταξύ των Ελλήνων ορθοδόξων κατοίκων της Τουρκίας και των Μουσουλμάνων κατοίκων της Ελλάδας. Αυτή θα ίσχυε τόσο γι' αυτούς που παρέμεναν στις εστίες τους, όσο και για εκείνους που είχαν ήδη καταφύγει στην ομόθρησκη χώρα. Μάλιστα, η ανταλλαγή ίσχυσε αναδρομικά για όλες τις μετακινήσεις που έγιναν από τη μέρα που κηρύχθηκε ο Α' Βαλκανικός πόλεμος (18 Οκτωβρίου 1912). Από την ανταλλαγή αυτή εξαιρέθηκαν οι Έλληνες ορθόδοξοι της Κωνσταντινούπολης, της Ίμβρου και της Τενέδου και οι Μουσουλμάνοι της Δυτικής Θράκης. Οι ανταλλάξιμοι, σύμφωνα με τη σύμβαση ανταλλαγής:

- θα απέβαλαν την παλιά ιθαγένεια και θα αποκτούσαν την ιθαγένεια της χώρας στην οποία θα εγκαθίσταντο,
- είχαν δικαίωμα να μεταφέρουν την κινητή περιουσία τους,
- είχαν δικαίωμα να πάρουν από το κράτος στο οποίο μετανάστευαν ως αποζημίωση περιουσία ίσης αξίας με την ακίνητη περιουσία που εγκατέλειπαν φεύγοντας,
- θα διευκολύνονταν στη μετακίνησή τους από τη *Μικτή Επιτροπή Ανταλλαγής*¹².

Η συμφωνία αυτή για ανταλλαγή πληθυσμών διέφερε από τις προηγούμενες. Καθιέρωνε για πρώτη φορά τη μαζική μετακίνηση πληθυσμών και είχε υποχρεωτικό χαρακτήρα, ενώ οι μέχρι τότε συμφωνίες προέβλεπαν εθελοντική μετανάστευση κατοίκων κάποιων επίμαχων περιοχών.»

Εξετάζοντας το απόσπασμα από το δοθέν ΚΕΙΜΕΝΟ Α (Δευτερογενής πηγή Θάνος Μ. Βερέμης και Ιωάννης Σ. Κολιόπουλος, Νεότερη Ελλάδα: Μία Ιστορία από το 1821 (μετάφραση: Διονύσης Χουρμούλης), Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2015, σσ. 196-197) διαπιστώνουμε ότι ο ίδιος ο Βενιζέλος παραδεχόταν ότι στην πραγματικότητα δεν είχαμε να κάνουμε με ανταλλαγή αλλά με εκδίωξη πληθυσμών. Δεν εξαιρέθηκαν ούτε ελληνόφωνοι μουσουλμάνοι αλλά και τουρκόφωνοι ορθόδοξοι, οι οποίοι κατέφυγαν σε χώρες με πολύ διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο.

Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι πρόκειται για μια συνθήκη-σύμβαση που τελικά επέβαλε επαχθείς όρους σε εκατοντάδες χιλιάδες αμάχων.

β. Η σύμβαση και η γενικότερα η συνθήκη της Λοζάνης γκρέμιζε τα όνειρα του Βενιζέλου για την Ελλάδα των δύο ηπείρων και των πέντε θαλασσών. Αναγκάστηκε όμως να την αποδεχθεί και να την εφαρμόσει. Γνωρίζουμε ότι «Η πραγματικότητα όμως, όπως είχε διαμορφωθεί μετά την έξοδο χιλιάδων Ελλήνων από τις πατρογονικές εστίες τους και την άρνηση της Τουρκίας να δεχτεί την επιστροφή τους, ανάγκασε την ελληνική αντιπροσωπεία να συμφωνήσει. Εξάλλου η υπογραφή της Σύμβασης υποβοηθούσε τις βλέψεις των ηγετών των δύο χωρών (Βενιζέλου και Κεμάλ) για τη διασφάλιση και αναγνώριση των συνόρων τους, την επίτευξη ομοιογένειας και την απρόσκοπτη ενασχόληση με την εσωτερική μεταρρύθμιση και ανάπτυξη. Σύμφωνα ήταν και η Κοινωνία των Εθνών.»». Εξετάζοντας το δοθέντα κείμενα Β(Γιώργος Θ. Μαυρογορδάτος, Μετά το 1922: Η παράταση του Διχασμού, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2017, σσ. 132-133.) και Γ (Κωνσταντίνος Σβολόπουλος, Η ελληνική εξωτερική πολιτική, 1900-1945, Εστία, Αθήνα 2005, σσ. 175-176), βλέπουμε ότι ο Βενιζέλος αποδεχόταν την ανταλλαγή των πληθυσμών γιατί:

- Φοβόταν τις τουρκικές κτηνωδίες κατά των αμάχων.

-Οι ελληνικοί πληθυσμοί ήδη έφευγαν από την Μ.Ασία, ενώ δεν έβλεπε αντίστοιχη τάση από τους μουσουλμανικούς πληθυσμούς της Ελλάδος.

-Ήθελε τις μουσουλμανικές περιουσίες στην ελληνική επικράτεια προκειμένου να δοθεί μια μορφή υλικής ενίσχυσης στους χριστιανούς πρόσφυγες.

-Λάμβανε πολύ σοβαρά υπόψιν τις δηλώσεις Τούρκων αξιωματούχων, που έλεγαν σε όλους τους τόνους ότι δεν θα ανέχονταν πλέον την παρουσία χριστιανικών πληθυσμών στην τουρκική επικράτεια.

Λαμβάνοντας λοιπόν υπόψιν όλα τα προαναφερθέντα ο Βενιζέλος είχε τον πολιτικό ρεαλισμό αλλά και θάρρος να επιδιώξει αυτή τη Σύμβαση και να υλοποιήσει τους όρους της.

ΘΕΜΑ Δ1

Τα τρία εξεταζόμενα παραθέματα αποτελούν δευτερογενείς πηγές-ποσπάσματα ιστορικών συγγραμμάτων-που ανάγονται στη περίοδο 1881-1907 και έχουν ως θεματικό άξονα το πρόβλημα των τσιφλικιών και την στάση των κυβερνήσεων της ανωτέρου περιόδου, για την αντιμετώπισή του.

α. Κατά το πρώτο παράθεμα το πρόβλημα των τσιφλικιών προέκυψε με τη προσάρτηση της νεοαπελευθερωμένης Θεσσαλίας το 1881 («Στην περίοδο... Άρτας»). Πράγματι η διεύρυνση αυτή του ελληνικού κράτους έφερε στο προσκήνιο το ζήτημα της μεγάλης ιδιοκτησίας παρά τις προηγούμενες επιτυχείς προσπάθειες του κράτους για το αντίθετο (Ως τότε... παραγωγή). Τα «τσιφλίκια» της Θεσσαλίας αγοράστηκαν από πλούσιους Έλληνες του εξωτερικού οι οποίοι, πέρα από το γεγονός ότι διατήρησαν τον αναχρονιστικό θεσμό των κολίγων, άσκησαν πολιτικές και κοινωνικές πιέσεις για να κερδοσκοπήσουν από την παραγωγή του σιταριού. Επιδίωξαν δηλαδή την επιβολή υψηλών δασμών στο εισαγόμενο από τη Ρωσία σιτάρι, ώστε να μπορούν να καθορίζουν όσο το δυνατόν υψηλότερες τιμές για το εγχώριο, προκαλώντας μάλιστα μερικές φορές και τεχνητές ελλείψεις. Η πώληση των τσιφλικιών της Θεσσαλίας σε χαμηλές τιμές από τους Οθωμανούς ιδιοκτήτες τους, μετά την ενσωμάτωση της Θεσσαλίας στο ελληνικό κράτος, αποτέλεσε μιας πρώτης τάξεως ευκαιρία για τους ομογενείς κεφαλαιούχους (σελ 40+42).

β. Σύμφωνα με το πρώτο παράθεμα η τρικουπική κυβέρνηση ευνόησε τη δημιουργία της μεγάλης ιδιοκτησίας, λόγω της ιδιότητας των νέων αγοραστών, οι οποίοι ήταν Έλληνες χρηματιστές της διασποράς και όχι επαρχιακοί προύχοντες και κοτζαμπάσηδες («Με την κυβέρνηση... διασποράς» και «Το βασικό επιχείρημα... κτημάτων»). Στο δεύτερο παράθεμα απ' την άλλη πληροφορούμαστε την επιδίωξη του Δηλιγιάννη να χορηγήσει γη στους αγρότες και να ρυθμίσει τη σχέση τους με τους τσιφλικάδες, χωρίς όμως επιτυχία («Ο Δηλιγιάννης... Τρικουπικών»). Σύμφωνα με το σχολικό εγχειρίδιο, στα εδάφη της Θεσσαλίας, στα οποία κυριαρχούσε η μεγάλη ιδιοκτησία, οι τρικουπικοί υποστήριζαν τους μεγαλογαιοκτήμονες, προσδοκώντας τη δημιουργία επενδυτικών προσπαθειών (σελ. 80) ενώ οι δηλιγιαννικοί προσπάθησαν, χωρίς τελικά να το κατορθώσουν, να χορηγήσουν γη στους αγρότες και έλαβαν κάποια μέτρα για τη βελτίωση της θέσης τους (σελ. 81). Τέλος στο παράθεμα Γ πληροφορούμαστε ότι η κυβέρνηση Θεοτόκη, ψηφίζοντας τον νόμο ΒΧΗ προσπάθησε να ενισχύσει τη θέση των ιδιοκτητών γης. Η κοινωνική ένταση συνεχίστηκε, γι' αυτό και το 1906 κατατέθηκε ένα νέο νομοσχέδιο που πάλι έπληττε τα δικαιώματα των κολίγων. Και η νέα αυτή προσπάθεια δεν καρποφόρησε, ενώ το ελληνικό κράτος άλλαξε άρδην τη στάση του αφού οι πρακτικές αυτές δημιούργησαν εντάσεις και οδήγησαν στην ψήφιση νόμων το 1907, οι οποίοι επέτρεπαν στην εκάστοτε ελληνική κυβέρνηση να απαλλοτριώνει μεγάλες ιδιοκτησίες, ώστε να μπορεί να τις διανέμει σε ακτήμονες (σελ. 43 σχ. βιβλ.).